

RETROKONVERZE KATALOGU KNIHOVNY PEDAGOGICKÉ FAKULTY UNIVERZITY J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Ivo Brožek, Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

Naše knihovna vznikla v roce 1954 na Vyšší pedagogické škole v Ústí nad Labem, z ní v roce 1959 vznikl Pedagogický institut, v roce 1964 Pedagogická fakulta, roku 1991 se fakulta stala základem nově vzniklé Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. V průběhu transformace v letech 2005–2006 se z Pedagogické fakulty vyčlenilo několik kateder a vznikla Přírodovědecká fakulta a Filozofická fakulta, pro tyto dvě nové součásti univerzity naše knihovna také poskytuje knihovnicko–informační služby. Za těch padesát let se postupně rozšiřoval knihovní fond, nyní čítá 250 000 svazků, z nich přes 100 000 svazků je již zpracováno v automatizovaném knihovním systému.

Milníky rozvoje automatizace v naší knihovně:

- 1994 zaveden knihovní systém TINLIB (T-series), nejdříve modul Katalog
- 1997 retrokatalogizace skript a učebnic jako předpoklad pro zprovoznění Výpůjčního modulu
- 2000 přebírání záznamů u běžné katalogizace
- 2002 naskenování lístkových katalogů, vystavení na webu
- 2005 retrokonverze

Jmenný katalog knihovny za roky 1954–1994 má rozsah 72 zásuvek, 76 505 katal. lístků. Jeho zpřístupnění v obrazové podobě na webu umožňuje jenom listování, nikoliv plnohodnotné vícehlediskové vyhledávání. Ukázalo se, že retrokatalogizaci staršího fondu nejsme schopni provést vlastními silami, neboť katalogizátorky stačí jen na zpracování běžného přírůstku. Proto jsme se rozhodli provést retrokonverzi technologií RETROKON od firmy COMDAT, kterou jsem poznal v minulých letech, když jsem se podílel na projektech Národní knihovny a Parlamentní knihovny.

Retrokonverze katalogů představuje obecně naskenování lístkových katalogů, přepis záznamů do textových souborů, strukturování záznamů podle formátu UNIMARC, konverze do formátu daného automatizovaného knihovního systému. V našem případě jsme se rozhodli využít dvou výhodných rysů: jednak toho, že první fáze, tedy naskenování lístkových katalogů, již byla provedena v roce 2002, jednak toho, že vzhledem k profilu fondů

knihovny jsme předpokládali, že větší část záznamů bude možné převzít z katalogů jiných velkých knihoven přístupných přes Internet.

Naskenované záznamy jmenného katalogu byly přeneseny do systému RIS firmy COMDAT. RIS umožňuje práci s naskenovanými záznamy, jejich třídění podle předem zadaných kritérií, zpřístupnění záznamů všem pracovníkům, kteří se na konverzi podílejí. Základní funkcí systému je porovnávání naskenovaných záznamů uložených v RIS s externími informačními systémy a přebírání již existujících záznamů ve strukturované podobě. Pro záznamy neexistující ve strukturované podobě pak řízení retrospektivní konverze.

Projekt byl řešen jako rozvojový projekt MŠMT 295/2005: „Rozvoj elektronického katalogu knihoven UJEP retrokonverzí lístkového katalogu“ a 186/2006 „Modernizace a rozvoj IT technologií a služeb na UJEP“.

Postup zpracování záznamů je relativně jednoduchý: postupně se prohlíží záznamy (naskenované lístky) z určené zásuvky a následují tyto kroky:

- posoudit, zda se záznam zpracuje (pokud ne, označit a vyřadit – jde o odkazové záznamy, záznamy odepsaných knih)
- vyhledat v katalogích knihoven a stáhnout záznamy
- vybrat záznam, zkontrolovat, zda odpovídá hledanému dílu a zda neobsahuje chyby
- doplnit lokální údaje (signatura, přírůstkové číslo, poznámka)
- uložit

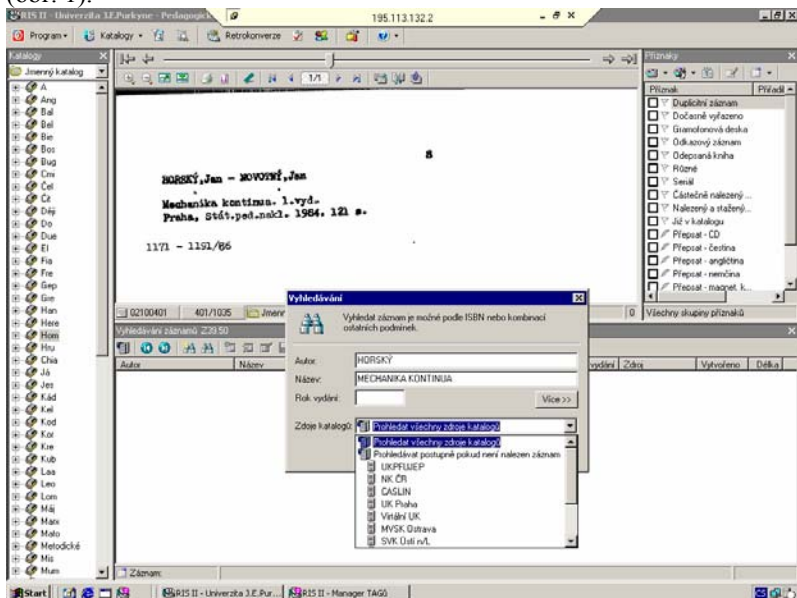
Pokud se záznam nenajde v žádné z knihoven, určí se k přepisu (tyto záznamy se z praktických důvodů rozdělují do několika skupin podle jazyka: čeština (včetně slovenštiny), angličtina, němčina, ruština, ostatní jazyky, zvláště jsou kompaktní disky a magnetofonové kazety). V druhé fázi potom přepisovači tyto nenalezené záznamy přepíší do textového souboru, zkušený knihovník je pak strukturuje do polí a podpolí UNIMARC.

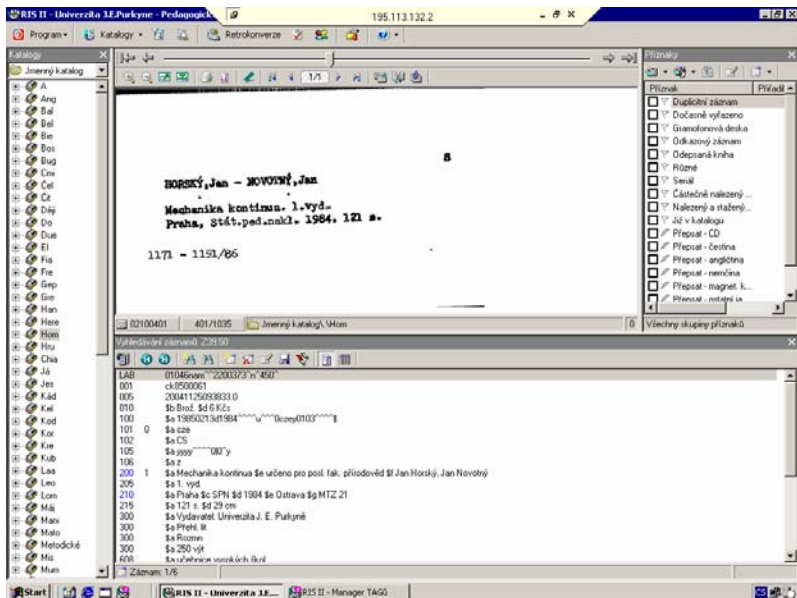
Následuje dávkový import s konverzí záznamů do databáze T-series (v tom okamžiku již jsou záznamy vyhledatelné). Pro výpůjční modul je pak nutné vyhledání knih na regále, opatření čárovými kódy, vložení čárových kódů a lokací do databáze.

Příprava zahrnovala analýzu naskenovaných lístků a zpracování podrobného manuálu. Původní záznamy totiž vznikaly v rozmezí čtyřiceti let, podle různých katalogizačních pravidel, s odchylkami v přepisu azbuky, ve tvorbě záhlaví, měnil se systém signatur atd. Důležitý byl výběr katalogů, z nichž budou záznamy přebírány, a stanovení jejich pořadí: na prvním místě vlastní knihovna (neboť někdy se záznam již objeví v našem automatizovaném knihovním systému – důvodem je, že dané dílo vydané před rokem 1994 jsme v uplynulých deseti letech získali z darů, nákupu v an-

tikvariátu nebo o tituly ze dvou menších studoven, kde jsme již dříve provedli rekatalogizaci), na druhém místě Národní knihovna (včetně záznamů české knižní tvorby 20. století), následuje souborný katalog CASLIN, souborný katalog Univerzity Karlovy a dalších 6 knihoven: Virtuální umělecká knihovna, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, Středočeská vědecká knihovna v Kladně, Krajská vědecká knihovna v Liberci, knihovna Památníku národního písemnictví, Státní technická knihovna v Praze. (Jedná se tedy o velké knihovny, jejichž záznamy ve formátu UNIMARC lze stahovat protokolem Z39.50.) Naši pochopitelnou snahou bylo co nejvíce záznamů stáhnout, neboť zejména záznamy české národní bibliografie jsou kvalitnější a obsahují více údajů než naše staré záznamy.

Pracovní plocha programu RIS je rozdělena do několika částí: v levém sloupci se vybere zásuvka katalogu, ve střední části se postupně zobrazují naskenované záznamy. Nyní zpracovatel do vyhledávacího formuláře uvede jméno autora a název díla, případně i rok. Lze zvolit, zda se bude vyhledávat v katalogu jedné knihovny, ve všech katalozích nebo postupně, dokud se nenajde záznam. V případě potřeby lze uvést další vyhledávací kritéria – místo vydání, nakladatel, ISBN. Během několika sekund pak proběhne vyhledání ve vzdálených katalozích a přehledné zobrazení výsledků (obr. 1).

Obr. 2

U českých knih zpravidla vybereme záznam Národní knihovny z české národní bibliografie, neboť je nejpodrobnější a předpokládáme, že je nejvyšší kvality (obr. 2). (Předpokládali jsme, že záznamy publikací vydaných v České republice najdeme téměř všechny, ukázalo se však, že v katalogu Národní knihovny a katalogu CASLIN chybějí turistické mapy, regionální tituly, vysokoškolská skripta, magnetofonové kazety, kompaktní disky.)

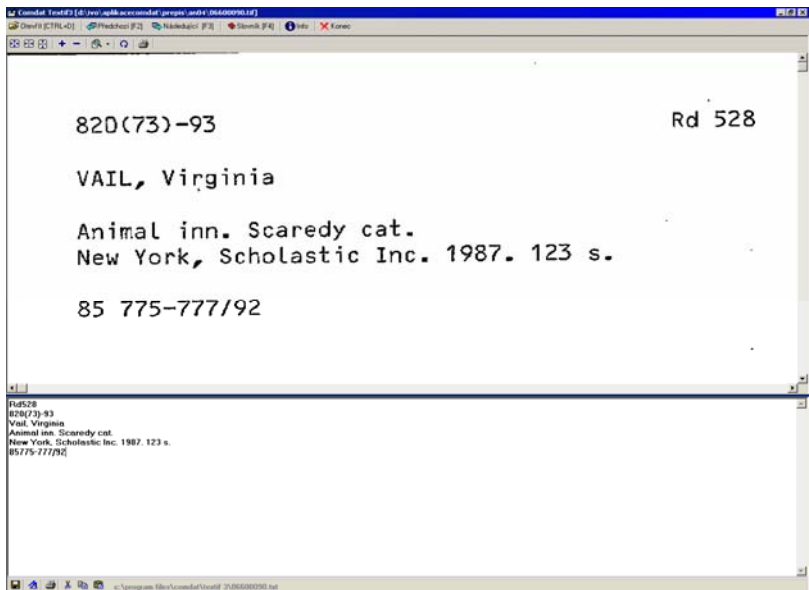
Zkontrolujeme, zda údaje v záznamu UNIMARC odpovídají údajům na naskenovaném lístku a záznam neobsahuje zjevné chyby a překlepy (přitom kontrolujeme zejména pole 200, 205, 210, 215, 700). Záznam lze podle potřeby zeditovat a chyby opravovat. Nyní si vyvoláme nabídku Uložit záznam a z naskenovaného lístku opišeme signaturu, přírůstková čísla, případně poznámku. Pokud se nám záznam nepodaří v žádné knihovně najít, označí se příznakem pro následný přepis. K dispozici je Manažer RIS, kde si lze prohlédnout stažené záznamy a opravovat vložené lokální údaje. (obr. 3)

Záznam číslo	Autor	Název	Signatura	Přílohy	Poznámka	Zdroj
102100176	Hornol Zdeněk	Hygiena tělesné výchovy Učeno pro posl. pedagog. fak.	51V	225/250/67		NK. ČI
102100379	Hornol Zdeněk	Úrazy při kopané [Sborník]	1519	29031/65, 3193/95		NK. ČI
102100300	Hornol Zdeněk	Hygiena tělesné výchovy nádeže [Učeno] pro posluchače katedry těl.	51V, A17210	596/400/60, 400/401/6	GDPIS	NK. ČI
102100382	Hornol Zdeněk	Hygiena tělesné výchovy učebnice specialních	PK36	3427/60		ZASL
102100395	Horný Radovan	Nejzávažnější onemocnění	9653	38240/95		NK. ČI
102100306	Horoztevíř Příručka pro školní vedoucí a cvičitelé		A26043,26044	A26043,26044		NK. ČI
102100388	Horoušek Ondřej	Horoušek Ondřej 14 amerických básníků	B0182	47430/67		NK. ČI
102100389	Horov Pavol	Výrostlé letní nebe	B3074	2496/4/64, 5774/7/68		NK. ČI
102100391	Horov Pavol	Moje pokudne	B3069, B2065	17294/63, 26836/64	GDPIS	NK. ČI
102100392	Horov Pavol	Niska	B3503	34186/66		NK. ČI
102100393	Horov Pavol	Slunce nad nami	B1896	5398/66		NK. ČI
102100394	Horov Pavol	Výrostlé letní nebe	B3007, A16954	27174/65, A16954		NK. ČI
102100395	Hornová Eva	Nečistoty ve městech [učeb.]	F1216, A17687	30134/65, 44143/63, A		NK. ČI
102100396	Hornová Ivana	Numerické metody [učeno pro posl. fakultu přírodověd.]	5M4	2733/65		NK. ČI
102100397		Sociological self-images: a collective portrait	58567	61621/74		LK. P.
102100398	Horová Pavla	Kapitalistická industrializace a středověková společnost Příspěvek	57822	45428/70		NK. ČI
102100400	Horová Pavla	Praha. 1980 - Paříž	11775	91262, 263/90, 20035/9		URFP
102100401	Horový Jan	Mechanika kontinua učeno pro posl. fak., přílohy	571	117-1131/96		NK. ČI

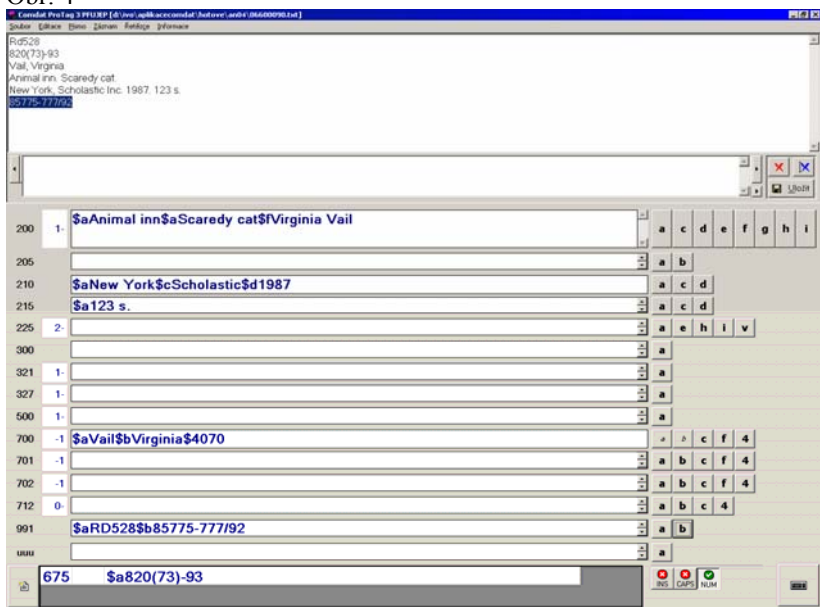
Součástí manažeru jsou i statistiky počtu zpracovaných záznamů, a to jak souhrn, tak i údaje za určité časové období a za jednotlivé pracovníky. U každé zásuvky si lze prohlédnout statistiku příznaků (tj. počtů stažených záznamů apod.), způsobů přepisu i záznamy bez příznaku – tedy ty, které zpracovatel omylem vynesal. Je k dispozici i filtr pro výběr stažených záznamů podle různých hledisek. Ve vlastním programu RIS je možno rovněž záznamy filtrovat podle příznaků. To používáme zejména pro výběr všech záznamů určených jednotlivými zpracovateli k přepisu a jejich prověření a částečné dohledání zkušeným knihovníkem, který odhalí např. chyby na původních listech.

Úspěšnost vyhledání záznamů činila 85 %, což považuji za dobrý výsledek.

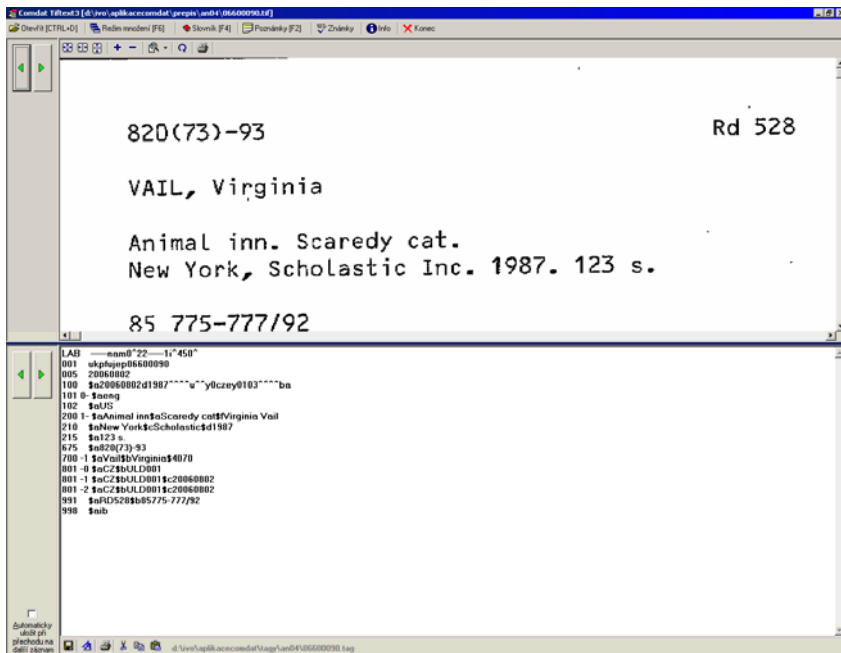
Nenalezené záznamy se ručně přepisují v programu Comdat TextTif 3 (obr. 4). V programu Comdat Protag 3 PFUJEP se provede strukturování do polí na podpolí UNIMARC (obr. 5), Program Comdat Tiftext 3 je určen ke kontrole a opravám hotových záznamů (obr. 6).

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Použitá metoda se nám osvědčila a je možno ji doporučit knihovnám s obdobným profilem fondů. Představuje příklad toho, jak můžeme pro rozvoj vlastní knihovny využít výsledků kooperativních projektů a programů, díky nimž pracuje Souborný katalog CASLIN aj.